

בְּאַלֵּהִים נַעֲשֶׂה-חֵלִיל וְהוּא יְבוֹס צָרֵינוּ:

היבטים לשוניים בפרשת גזר פד

דקדוקי קריאה בפרשת בהר, בהפטרה, ובתחילת בְּחֻקֵּי

כה ה וְאֵת-עֲנָבִי:	דגש חזק בנו"ן לתפארת הקריאה ולכן השוא נע
כה ו לְאֶכְלָהּ:	האל"ף בקמץ קטן. לֶךְ וּלְעִבְדֶּךָ וּלְאַמְתֶּךָ: טעם טפחא בתיבת לֶךְ. וּלְשִׁכְרֶךָ:
געיה בכ"ף, הר"ש בשווא נע. יש לקרוא: וּלְשִׁכְרֶךָ.	דין דומה בנוגע לתיבה הבאה: וּלְתוֹשִׁבְךָ
כה ז וּלְבִהֶמְתֶּךָ:	מתיגה בלמ"ד
כה ח שְׂבִתָּת:	(פעמיים) הבי"ת בשוא נע
כה ט בַּעֲשׂוֹר:	העמדה קלה בב"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע
כה יד עליית שני	
כה טז מַעֲט:	יש להקפיד על קריאת העי"ן ²
כה יט עליית שלישי	
כה כא וְצִוִּיתִי:	הטעם בוי"ו, מלעיל, אע"פ שיש בה וי"ו ההיפוך לעתיד. וְעָשָׂת: תי"ו בסוף התיבה
כה כב וְאֶכְלָתֶם מִן-הַתְּבוּאָה יֶשֶׁן:	תיבת וְאֶכְלָתֶם בטפחא
כה כה עליית רביעי	
כה כז אֶת-הָעֹדֶף:	העמדה קלה בה"א ובמלרע ³ . מְכַר-לֹו: געיה במ"ם
כה כח וְאִם לֹא-מִצָּאָה:	טעם קדמא על תיבת וְאִם, אין לקרוא 'ואם-לא מצאה'
כה כט עליית חמישי	
כה ל עַד-מְלֹאת:	למ"ד בחולם והאל"ף אינה נשמעת כלל, יש לקרוא: 'מלת'
כה לב כל הַלִּוִּים לְלִוִּים:	בפסוקים כאן ובכל מקום הלמ"ד בשוא נח
כה לד וְשָׂדֶה:	געיה תחת הוי"ו והשי"ן בשווא נע ⁵ עוֹלָם הוּא לָהֶם: הוא בזכר בשורק, לא הוא!
כה לה וּמָטָה:	במלעיל. וְהַחֲזִקְתָּ בֹו: טעם נסוג אחור לז"ן ודגש חזק בב"ת מדין אתי מרחיק
כה לו אֶת-כִּסְפֶּךָ:	האל"ף במתיגה (דרבן) בשונה מאחרים אשר הטעימו זקף בלבד
כה לט עליית ששי	
כה עבְדָּת:	טעם נסוג אחור לב"ת
כה מא הוּא וּבְנָיו עִמּוֹ:	טעם טפחא בתיבת הוּא
כה מד יִהְיוּ-לָךְ:	העמדה קלה ביו"ד הראשונה בגלל הגעיה שם
כה מו וּבְאַחֲיֵכֶם:	הטעמה משנית באל"ף

¹ בפסוקים אלה להיזהר בניקוד הנכון של וי"ו החיבור, יש מתבלבלים.

² במיוחד לאלו שאינם הוגים גם את הטי"ת נכונה, עלול להשתבש ל'מאות השנים'

³ בלשון הדיבור השתבש למלעיל.

⁴ המשתבשים בדבר קוראים כך מפני שקיימת נטייה טבעית לנסות ולאזן את מספר ההברות שמשני צדי היחידה המורכבת מאזלא וגרש: "ו-אם-לא" לעומת "מ-צ-אה" (3-3). דין דומה לגבי הערותינו לעיתים קרובות, על מיקומו של הטפחא לעומת מונח-אתנחתא.

⁵ החטף המופיע בחלק מהדפוסים הובא על מנת לחזק את הקביעה בנוגע לטיבו של השווא

כה מז עליית שביעי

כה נ המכרו: טעם נסוג אחור למ"ם, עם זאת השוא בכ"ף נע

כה נג לא-ירדנו בפרך: דגש קל בבי"ת נותר במקומו מדין 'אותיות צבותות'

כה נה מפטיר

הפטרת בהר ירמיהו לב ו-כז:

ו ירמיהו: המ"ם בשווא נע ולא בחירק!

ח כי דבר-ה': טעם מרכא על תיבת כי בלבד ואין לצרף לה את הבאה אחריה

ט ואשקלה-ל': הקו"ף בשוא נע והלמ"ד דגושה מדין דחיק

יא ואקח את-ספר המקנה: טעם טפחא בתיבת ואקח, המקנה הנר"ן בקמ"ץ לא בסגול

יב בן-נריה: יש להקפיד על הפרדת התיבות

יח עשה חסד: טעם נסוג אחור לעי"ן

כ אתות ומפתים בארץ-מצרים: ההטעמה הנכונה: קדמא, מהפך, פשטא ולא כפי שמופיע בקורן ודומיו.

ותעשה-לך שם: תיבת המרכא ארוכה מהרגיל, יש להקפיד על קריאתה בצורה נאותה ומבלי להבליע את העי"ן החטופה

כג וירשו: הר"ש בשוא נע

כד ללכדה: למ"ד שנייה בקמץ קטן

הפטרת בהר בחלק מהמנהגים ירמיהו טז יט – יז יד:

יז ב כזכר: הכ"ף השנייה דגושה אחרי שוא נח. על גבעות הגבהות: טעם טפחא בתיבת על

יז ד ושמטתה: הטי"ת בשווא נח על אף הקושי.

והעבדתיה: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה, והדל"ת בשוא נח

יז ו כי-יבוא טוב: טעם נסוג אחור ליר"ד

יז ז מבטחו: הטי"ת בפתח

יז ח ועל-יובל: הבי"ת פתוחה. שרשיו: השי"ן הראשונה בקמץ רחב. כי-יבא חם: טעם נסוג אחור ליר"ד

יז יא דגר: הגימ"ל בפתח. עשה: טעם נסוג אחור לעי"ן

תחילת בחקתי

כו ו שני במנחת שבת

כו י שלישי במנחת שבת

כו יא בתוככם: כ"ף ראשונה בשווא נע, אין לחוש לחלק מהדפוסים שניקדו שם חטף, כן הוא הדבר בהמשך

כו יב תהיו-לי: געיה בתי"ו

זרע שמשון. וְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינִי לֵאמֹר. ברש"י מה ענין שמיטה אצל הר סיני, והלא כל המצוות נאמרו בסיני, אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה בסיני, אף כל שאר המצוות נאמרו כללותיהן ופרטותיהן ודקדוקיהן מסיני. ויש לדקדק במה שהוסיף והאריך בקושייתו לומר 'והלא כל המצוות נאמרו בסיני', ולכאורה היה די להקשות 'מה ענין שמיטה להר סיני'. ונראה לפרש שנתכוון המדרש לומר דאף אם תתירך שיש כאן איזה לימוד ורמז עבור כל המצוות, מ"מ בודאי יותר היה ראוי לרמוז דבר זה בענין מצוה אחרת שנהגה בעצמה כבר בסיני מיד לאחר שנצטוו עליה, ולא במצות שמיטה שלא נהגה עד שנכנסו לארץ. ועל כך השיב המדרש, דבמצות שמיטה יש כמה ענינים שדומים למה שהיה בסיני, כגון שע"י מצות השמיטה ניצולים מהגלות, כמו שבהר סיני נעשה להם חירות מהמלכויות. וכן ע"י השמיטה באה הברכה, כמו שהיה בהר סיני שע"י שקבלו את התורה היו ראויים לכל השפע והברכה, ועוד כמה ענינים שיש דמיון בין מצות שמיטה להר סיני, משא"כ בשאר מצות. לכך רמזה התורה דבר זה במצות השמיטה, וללמדנו שנידע שגם בשאר מצוות שייכים כל פנימיות אלו הענינים שהיה בסיני, וכמו שנתגלה במצות שמיטה, כי בכל המצוות יש בהן מתן שכר עושר וכבוד וחיים.

כה יז הרב חיים גריינימן ז"ל. וְלֹא תִּזְנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ בבבא מציעא דרשין את עמיתו עם שאתך בתורה ובמצות אל תזנה, ויש להבין מה בא למעט, אם גוי וישראל משומד⁶ פשיטא וגם מאונאת ממון דכתיב לעמיתך איכא למעטינהו, וכן יש למעטס נמי מקרא דאמור ואיש כי יתן מוס בעמיתו (כד, יט), ובנמו"י כתב דבא ללמד שלא הזהיר הכתוב באונאת דברים אלא יראי השם, וכ"ה ביראים סימן ק"פ ומסיים בה אבל אם משומד במזיד הוא אפילו בדבר אחד ולא עשה תשובה רשאי להונותו בדברים והיינו דאמרין במגילה כ"ה ב' האי מאן דסני שומעני שרי לבזויי בג' ושי' כדאמרין במו"ק י"ז א' שנדה ר"י מאן דסני שומעני ואר"א שבת מ' א' האי מאן דעבר אדרבנן שרי למקרייה עבריינא, והיינו דאשכחן במדרש מנין ההונה אותך שאתה רשאי להונותו ת"ל עמיתו פ"י כיון שהונה אותך הרי הוא עבריינא, ואינו אתך בתורה ובמצוות, עכ"ל, וכ"ה בהגהמ"י פ"ד מה' מכירה הט"ו, ומשמע שנתחדשה כאן הלכה מיוחדת במי שעבר עבירה אחת ולא עשה תשובה שמותר להונותו, אע"פ שלכל דיני התורה עדיין חשיב עמיתך דהא לא מיטעוהו מאונאת ממון דכתיב עמיתך, וכן מנוקין דכתיב איש כי יתן מוס בעמיתו, ואפשר דדייקנן בשינוי הלשון שבכתוב, דבאונאת ממון כתיב אל תזנו איש את אחיו, ואילו באונאת דברים כתיב עמיתו, והיינו דקאמר מאי דכתיב ולא תזנו כו' כלומר מה נשתנה באונאת דברים דכתיב עמיתו, דמשמע עם שאתך בתורה ובמצוות, דבא למעט משומד.

ויש מקום לומר דכל זה נאמר דלתועלת להחזירו למוטב מותר לצערו בדברים שיתבייש ויחזור בתשובה, ואינו מענין תוכחה דעד הכאה או עד קללה כדאמר ערכין ט"ז ב', דהתם למנעו מעבירה דומיא דיהונתן דמייתי התם שביקש למנוע משאול להרוג את דוד, אבל לאחר שעשה העבירה אין יחיד רשאי להענישו כדי שיחזור בתשובה, ואשמועינן דאונאת דברים שרינן, והיינו דשרינן למיקרייה עבריינא ולבזויי בג' ש', אבל סתם לצערו כגון לומר לו בכמה חפץ זה והוא אינו רוצה ליקח יהא אסור, דמ"מ אחיו הוא במצוות, וכמו דחשיב עמיתו לענין אונאת ממון, וכי יתן מוס בעמיתו, אבל הרמ"א בסימן רכ"ח ס"א העתיק סתמא וי"א דאין מצוין על אונאת דברים אלא ליראי השם, משמע דכל אונאת דברים שרי, וצ"ע. ביראים כתב אבל אם משומד במזיד הוא אפילו בדבר אחד ולא עשה תשובה רשאי להונותו בדברים.

⁶ החטף המופיע בחלק מהדפוסים הובא על מנת לחזק את הקביעה בנוגע לטיבו של השווא
⁷ הרב ז"ל מרבה להשתמש בלשונות הצנזורה עכו"ם מומר עבריינא וכד', כיון שזה מוקצה מחמת מיאוס ובלתי נסבל, אני מתקן במקור.

הרב מאיר גריינמן נר"ו. כתב רש"י (מת"כ) כאן הזהיר על אונאת דברים שלא יקניט איש את חברו ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנאתו של יועץ. וא"ת מי יודע אם נתכוונתי לרעה לכך נאמר ויראת מאלו' היודע מחשבות הוא יודע. כל דבר המסור ללב שאין מכיר אלא מי שהמחשבה בלבו נאמר בו ויראת מאלו'.

הנה ברם מה שכלל רש"י עצה שאינה הוגנת לא ידעתי למה ולא הזכר זה בלאו זה לא בתו"כ ולא בסוגיא דב"מ נ"ח ב', ועצה שאינה הוגנת פירשו רש"י לעיל י"ט י"ד בולפני עור לא תתן מקָשֶׁל, איברא דזה טוב ליישב הא דכתיב כאן ויראת וגו' שהוא דבר המסור ללב וכדפרש"י, וכ"ה גם שם בולפני עור ויראת וגו' וכן פרש"י שם ע"ש, וצל"ע.

ודע דלאו דלא תונו אינו דוקא בכגון גר ובעל תשובה לומר לו זכור מעשיך הראשונים ושאר אופנים שבב"מ שם, אלא כל מיני צער בכלל, וכתב מרן החזו"א ז"ל במכתב (קובץ אגרות ח"א אגרת ר"א) וז"ל והרי צריך לזהר שלא לגרום צער לחבירו בדיבור קל אף לרגע, ויש בזה ל"ת דאורייתא כדאמרו ס"פ הזהב ע"כ.

ועי' חו"מ סימן רכ"ח ס"ד שלא יאמר על שאלה בדבר חכמה למי שאינו יודע להשיב מה תשיב בדבר זה.

כה כ הרב יהושע גריינמן נר"ו. וְכִי תֹאמְרוּ מַה נֹּאכַל בְּשָׁנָה הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרַע וְלֹא נִאֶסְף אֶת תְּבוּאַתָּנוּ. ר"ל אם תשאלו מה נאכל אזי אתן ברכה רבה ותאספו פי שלשה, אבל אם לא תשאלו ותמים תהיו עם צווי התורה אזי לא תצטרכו לאסוף ולמלאות הגרנות בר בכמות כי תהיה הברכה סמויה, ולא יחסר לכם כל כדרך הצדיקים עי' בפ"י הספורנו, ועי' באור החיים עוד פירוש, וכעת ראיתי כן בשם המלבי"ם, וכעת נדפס ספר אמרי שאול ומובא שם מקונו של החזו"א הגאון ר' שאול ז"ל שאמר שאם יהיו ישראל במדרגה כזו שלא ירהרו אחרי הקב"ה אז יהיה הנס כ"כ שהארץ תתן פריה לפי הנהוג ואפ"ה ואכלתם לשובע שיתברך המאכל במעייכם ויהיה נס גדול רק שלא יהיה ניכר כל כך, הא לאו הכי יהיה תבואה רבה למאד שהוא נס קטן יותר ע"ש.

עי' רמב"ן שופטים שכתב בהא דכתיב וְכִי תֹאמְרוּ בְּלִבְכֶם (דברים יח, כא) ולא כתיב ואם תאמר לפי שעתידין לומר כן, ואמנם כ"כ בתו"כ כאן וְכִי תֹאמְרוּ שְׁעִתִּידִין הֵם לומר מה נאכל, וא"כ בהא דכתיב כִּי תֹאמְרוּ בְּלִבְכֶם רַבִּים הָגוּזִים (דברים י, יז) וגו' נמי ר"ל כן, אך יש לדחות ולומר דכיון די"א שהוא לאו שלא לירא מן הגוים עי' מש"כ בס"פ דברים א"כ י"ל דה"נ אתי לאזהרה ועי' רש"י שלהי גיטין (מבאר שם כי משמש בארבע לשונות).

כה כא חזון איש. וְעֵצִיתִי אֶת בְּרִכְתִּי לָכֵס בְּשָׁנָה הַשְּׁשִׁית

הא דכתיב וְכִי תֹאמְרוּ מַה נֹּאכַל וגו' ועזיתי את ברכתי, אין הכונה הבטחה שלא תבוא לידי פיקוח נפש ע"י חסרון תבואת שנה שביעית, אלא הבטחת ברכה בשביל שמירת שביעית ומה נאכל דכתיב ר"ל לא כמו שתחשוב בדרך הטבע ששבייתתך תביא לך הפסד ותחיה בחיי צער אלא אצוה לך את הברכה, והבטחה זו אפשר שיגרום החטא לקפחה וגם הברכה אינה אלא לכל ישראל, אבל היחיד יוכל ללקות בשביל חברו, ומצות שבייתת שביעית נדחית מפני פיקוח נפש ככל מצוות התורה בשעת מצור ומלחמה ואין להם לחם לאכול, ובזה ניחא שהניחו כרכים מלקדש כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית, ולא סמכו על הבטחת ברכה בששית דודאי גם עניים בכלל הברכה, אלא שראו שגברה העניות ולא אמרה תורה לסמוך על הברכה להמנע מהשתדלות המחויבת בדרכי הטבע. ובסמ"ע סי' ס"ז סק"ב פי' כונת תו' גיטין ל"ו ב' בהא דלא תיקנו יובל בזה"ז משום דאין רוב הציבור יכולין לעמוד, שאין הברכה אלא בזמן שהוא מה"ת, ועדיין אינו מתישב בהא דלא כבשו עולי בבל והניחו כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית, אבל למש"כ שאין ב"ד פורשים מלעשות מה שמתחייבים בהשתדלות בשביל הציבור ובשביל עניי הציבור מפני הבטחת ברכה ניחא הכל. ומסתבר דהיתה הברכה גם בבית שני וגם אחר החורבן דב"ד שלמעלה עושין מה שגוזרין בב"ד של מטה, והברכה נאמרה אחר שעשו את

ההשתדלות או במקום שנפטרו מהשתדלות, ועד כמה להשתדל מסור לחכמים ע"פ עיון התורה ברוח קדשם.

כה כג דגל מחנה אפרים (הרב משה חיים אפרים ז"ל נכד הבעל שם טוב). **כִּי גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עַמִּידִי**. יש לומר בזה בדרך רמז להבין זה על פי ששמעתי מחכם אחד עה"פ גר אנכי בארץ אל תסתור ממני מצותיך (תהלים קיט, יט), כי ידוע מן איכות טבע העולם, כי מי שהוא גר אין לו עם מי לדבק ולקרב עצמו ולספר לו כל מאורעותיו וכל לבו, שאין לו חבר לא ישראל ולא גויים, אך כשרואה חבירו הגר, אזי מספר כל אחד בפני חבירו כל מאורעותיו. וידוע דהקב"ה הוא כמו גר בעוה"ז, שאין לו על מי להשרות שכינת כבודו יתברך, כי זעירין אינון וכו'. והוא שהתפלל דוד המלך ע"ה גר אנכי בארץ, היינו אני גם כן איני רוצה להיות תושב בעוה"ז, ואני רק כגר בעוה"ז, ולכך אל תסתור ממני מצוותיך, כמו גר אחד בפני חבירו שמספר לו כל לבו. וזה יש לומר הרמז בפסוק כי גרים ותושבים, כשתהיו בבחינת גר בעוה"ז, ותושב בעוה"ב, אז אתם עמדי, כי אני גם כן גר בעוה"ז כנ"ל, וממילא אל אסתיר מכם מצוותי כנ"ל והבן.

כה כה **כִּי־יִמְנֹךְ אֶחֱיֶיךָ** תרגם אונקלוס ארי יתמסכן אחוך. ערכתי חיפוש במפעל הכתר על הלשון מסכנא או מסכינא במקרא ובתרגום בהשוואה ל'עניא'. חיפוש זה ללא אותיות שימוש (ועניא בעניא ומסכנא וכד')

1. קהלת ד יג: טוֹב יִלֵּד מִסֶּכֶן וְחָכָם מִמֶּלֶךְ וְקוֹן וְכֹסִיל אֲשֶׁר לֹא־יִדַּע לְהִזְהָר עוֹד:
2. קהלת ט טו: וּמָצָא בָּהּ אִישׁ מִסֶּכֶן חָכָם ... וְאָדָם לֹא זָכַר אֶת־הָאִישׁ הַמִּסֶּכֶן הַהוּא:
3. קהלת ט טז: וְאֶמְרָתִי אֲנִי טוֹבָה חֲכָמָה מִגְּבוּרָה וְחֲכָמַת הַמִּסֶּכֶן בְּזוּיָהּ וּדְבָרָיו אֵינֶם נִשְׁמָעִים:
4. מצאנו גם בַּמִּסְכָּנָה (דברים ח, ט)

חיפוש עניא 1. אונקלוס: דברים כד יד: לֹא תַעֲשׂוּק אַגְרָא עֲנִיָּא וּמִסְכִּינָא⁸ מֵאֶחָד או מגיורד 2. אונקלוס: דברים כד טו: בְּיוֹמֶיהָ תִּתֵּן אַגְרִיָּה וְלֹא תִיעוֹל עֲלוּהִי שְׁמֵשָׂא אַרִי עֲנִיָּא הוא חיפוש מסכינא

1. אונקלוס: שמות כג ג: וְעַל מִסְכִּינָא לֹא תִרְחִים בְּדִינֶיהָ:
2. אונקלוס: ויקרא יט טו: לֹא תַעֲבֹדוּן שֶׁקֶר בְּדִין לֹא תִסָּב אִפִּי מִסְכִּינָא וְלֹא תִהְדַּר אִפִּי רַבָּא
3. אונקלוס: במדבר יג כ: וּמֵא אַרְעָא הָעִתִּירָא הִיא אִם מִסְכִּינָא הָאִית בָּהּ אֵילָנִין אִם לֹא
4. אונקלוס: דברים טו ד: לְחוּד אַרִי לֹא יְהִי בְּךָ מִסְכִּינָא אַרִי בְּרַכָּא יְבָרְכְךָ ה' בְּאַרְעָא דִּי אֵלֶיךָ
5. אונקלוס: דברים טו ז: אַרִי יְהִי בְּךָ מִסְכִּינָא ... וְלֹא תִקְפוֹץ יָת יָדְךָ מֵאֶחָד מִסְכִּינָא:
6. אונקלוס: דברים טו ט: ... וְתִבְאֵשׁ עֵינְךָ בְּאֶחָד מִסְכִּינָא וְלֹא תִתֵּן לִיהּ
7. אונקלוס: דברים טו יא: ..מִסְכִּינָא מִגּוֹ אַרְעָא ... לְאֶחָד לְעֵנֶיךָ וּלְמִסְכִּינְךָ בְּאַרְעֶךָ:
8. יונתן: שמואל א ב ח: מְקִים מַעֲפָרָא מִסְכִּינָא מְקַלְקֵלְתָּא מְרִים חֲשִׁיקָא⁹
9. יונתן: שמואל ב יב א: ... תִּרְיִן גְּבִרִין הֱוֹו בְּקִרְתָּא חֲדָא חַד עִתִּירָא וְחַד מִסְכִּינָא:
10. יונתן: שמואל ב יב ד: וְנִסִּיב יָת אִמְרֵתָא דְגִבְרָא מִסְכִּינָא וְעַבְדָּהּ לְגִבְרָא דְאֵתָא לְוִתִּיהָ:

הרי שהתרגום מעדיף מסכנא על עניא.

אחרי עיון בפרשגן מתברר שזה לא מדויק.

א. "כִּי יִמְנֹךְ אֶחֱיֶיךָ" – "אַרִי יתמסכן אחוך". פועל ימוך (נסתר עתיד קל משורש מו"ן או מכ"ן¹⁰) מופיע במקרא בפרשה זו בלבד ומשמעו יעשה עני. השווה: "מיכה – שנתמכמ בבנין" (סנהדרין קא ע"ב) וברש"י: "לישנא אחרינא: נתמכמ – עסק בבנין עד שנעשה מ",

⁸ במקרא עני ואביון, שימו לב לדוגמא משירת חנה בתחילת שמואל.

⁹ שימו לב: דל' מתורגם מסכנא; אביון מתורגם חשיקא.

¹⁰ ל'מכך' מתאים בעצמותו ימך (קהלת י, יח), גם וימכזו בעוונם (תהלים קו, מג). מוך מופיע רק בפרשת בהר ובפרשת בחקתי.

כדאמרין (סוטה יא ע"א) כל העוסק בבנין מתמסכן.¹¹ ואף על פי שחז"ל קבעו "שבעה שמות נקראו לעני: עני, אביון, מסכן, רש, דל, ח, מ, הל, עני" (ויק"ר לד ו) בארמית נתאזרח השם מסכן ואונקלוס מתרגם באמצעותו את השמות דל, מך ואביון, השווה: "ואם דל הוא" (ויקרא יד כא) "ואם מסכן הוא". "ואם מך הוא מערפך" (שם כז ח) "ואם מסכן הוא", "לא יהיה בך אביון" (דברים טו ד) "לא יהיה בך מסכניא".¹² וכן גרס רש"י בתרגום "פן תורש אתה וביתך" (בראשית מה יא) "דלמא תתמסכן, לשון מוריש ומעשיר".¹³ אבל השם עני מתורגם בדרת כלל עניא כגון "את העני עמך" (שמות כב כד) "לעניא דעמך", "לעני ולגר" (ויקרא יט י) "לעני ולגירי" זולת "ואם איש עני הוא" (דברים כד יב) "ואם גבר מסכן הוא", עיין שם הטעם. ע"כ פרשגן הרב ד"ר רפאל בנימין פוזן ז"ל. עני מתורגם עניא, שאר הלשונות מסכן או מסכניא, בלשון זמננו מסכן הוא עלוב, גם במקרא לעתים מפרש כן עני, בפשוטו של מקרא הוא עני ממש.

כה לה אמרות טהורות' להג"ר בנימין ב"ר לוי חזקוני זצ"ל מגרבה¹⁴ וְכִי יִמְנֹךְ אֶחִיד וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְחִזְזָקְתָּ בּוֹ. יש לדקדק דהיינו כי היינו כי ימוך, והיינו זמטה. זאת ועוד תיבת 'עמך' לכאורה אין לה מובן. ואפשר לומר לפי מה שכתב רש"י 'זהחזקת בו' אל תניחהו שירד ויפול ויהיה קשה להקימו. והנה החיד"א כתב וז"ל: אות ו' של 'זהחזקת', מוליד תיבה, וכאלו כתיב החזקת והחזקת, על דרך שאמרו חז"ל בתיבת 'זיתן' לך האלהים (בראשית כג, כח), 'יתן ויחזיר ויתן'. וכן הכא אפילו שהחזקת פעם אחת ומטה ידו פעם אחרת, אל תסבור שכבר יצאת ידי חובתו עמו, לזה אמר הכתוב דאפי' שכבר החזקת, וזהחזקת עוד פעם אחרת, עכ"ל. עוד הביא החיד"א בשם הסמיכת חכמים, דכתבו המקובלים, דבעת אשר יקבל האדם עליו לעשות צדקה, תכף ומיד בשמים יריקו לו ברכה ע"י השכינה ע"ש. ומעתה י"ל שזה שאמר הכתוב וְכִי יִמְנֹךְ אֶחִיד וּמָטָה יָדוֹ, תיבת 'זמטה' מוליד תיבה, כאילו כתיב 'מטה ומטה', כמו שכתב החיד"א על תיבת 'זהחזקת', ורצה לומר שכל כך מט ונתמוטט ירידה אחר ירידה, שלא מצא מי שיחזיק בידו בתחילת ירידתו, איש כזה 'עמך', נוטריקון 'עולו ממך כבד', דהיינו דקשה עליך להקימו, וכמו שפירש"י משל לחמור וכו'. לכן אנכי מצוך 'זהחזקת בו', אל תניחהו שירד וכפירש"י ובא הרמז בתיבה 'זהחזקת' נוטריקון 'חזק קודם תראה הטייתו'.

כה לו/זרע שמשון. אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלקיך וחי אֶחִיד עִמָּךְ, אֵת כֶּסֶף לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנִשְׁךְ וּבְמִרְבִּית לֹא תִתֵּן אֶבְלָה. אמרו (ב"ב י). שנקרא הקב"ה כביכול, 'לוה' למי שעושה צדקה וחונן דל, שדרשו על כך הפסוק מְלִנְה ח' חֲזָן דָּל (משלי יט, יז). ומסתברא שכן הוא לענין כל המצוות על ההוצאות שמוציא עבור המצוות. ויש להקשות האין הקב"ה נותן שכר על קיום המצוות, והלא הקב"ה נקרא כביכול 'לוה' כלפי מי שהוציא הוצאות עבור קיום המצוות, וידוע שהקב"ה מקיים את כל המצוות, וא"כ איך יכול להוסיף לנו שכר על כך הא הוא ריבית. ויש לומר עפ"י מה שפסקו הטור ושו"ע (יו"ד סי' ק"ס יא) תלמידי חכמים מותרים להלוות זה לזה בריבית לפי שיודעים שאסור ונותנים אותם במתנה גמורה, ודוקא בדבר מועט שאדם רגיל ליתן לחברו במתנה, אבל ביותר מכן לא. והרי מי שעושה צדקה או מוציא הוצאות עבור

¹¹ ודומה לו "וְיִמְכְּרוּ בְּעֹנֶם" שגם הוא משורש מכ"ן. אבל בלשון חז"ל מצינו תצורה משנית "גמ" (רד"ק, "שרשים", מכ, בשם אביו): "גדר שהוא נמ" מעשרה טפחים" (כלאים ד ז), "אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמ" ויתפלל" (ברכות י ע"ב). ובהוראה זו גם בת"א כמבואר לעיל בפסוק "שִׁפְלָה מִן הָעוֹר" (ויקרא יג ט) "מִפְּנֵי מִן מִשְׁכָּא", עיין שם גזרוננו. הערת רב"פ ז"ל, גם ההערות שאחרי זו.

¹² השם מסכן מופיע רק פעמיים במקרא, בקהלת: "טוב יָלֵד מִסְכֵּן וְחֶכֶם" (קהלת ד יד), "וּמִצָּא בָּהּ אִישׁ מִסְכֵּן חֶכֶם" (קהלת ט טו), אולי בהשפעת הארמית. וראה גם "אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְכָּנָהּ תֵּאָכֵל בָּהּ לֶחֶם" (דברים ח ט) "דָּלָא בְּמִסְכִּינוֹ".

¹³ אבל ברוב הנוסחים ובתאג' "פן תורש" – "דלמא תשתיצו", עיין שם.

¹⁴ כתב בהקדמת ספרו, וז"ל: "והני מברך בברכה המשולשת בני חיי ומוזני לכל הלומד בספרי זה אפילו פעם אחת בשבוע, ברך ה' חילו להיות מוצלח בנכסיו בזכות הרבנים הנזכרים פה, יאריך ימים ושנים ביראת ה', וכל ימיו יהיה דשן ורענן וינצל מכל צרה וצוקה, אמן כן יהי רצון".

המצוות בודאי נותנס במתנה גמורה להקב"ה, שהרי אמרו (משנה אבות א ג) 'היו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס', נמצא שמצד בני ישראל איננו מלווים להקב"ה אלא נותנים לו הכל במתנה. ועוד, שהרי המתנה שנותן לנו הקב"ה הרי זה רק דבר מועט, שהרי נותן לנו רק פירות בעוה"ז, ואילו הקרן קיימת לעוה"ב. ועוד שהרי יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב יותר מכל חיי העולם הזה (אבות ד' יז), נמצא שנחשב להקב"ה מה שנותן לנו בעוה"ז רק כדבר מועט, ובודאי גם הוא נותן זאת במתנה.

ואף שמבואר בשו"ע שם שההיתר רק בדבר מאכל, ורק באופן שלא קבעו ופסקו כן בתחילה (עי' ט"ז ס"ק י"ב), אין זה קושיא, שהרי מצינו ששכר המצוות נחשב כמאכל, וכלשון התנא (משנה פאה א א) 'אלו דברים שהאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז, וגם פסיקה והתחייבות אין כאן, שהרי בני ישראל עושים את המצוות שלא על מנת לקבל פרס. והשכר שמקבלים בעוה"ב דשם אין זה דבר מועט, בודאי לא קשה כלל, כי בעוה"ב יכולים לקבל שכר הרבה מאד, וכמו שדרשו חז"ל (בבלי עירובין כב א ועוד) שבעוה"ב לא שייך קיום המצוות ורק 'היום' לַעֲשׂוֹתָם (דברים ה, יא)', וכשמת אדם נעשה חפשי מן המצוות (בבלי שבת ל א ועוד), וכשאנשים פטורים מן המצוות גם הקב"ה אינו מקיימם.

כה מז. הרב אליעזר פולאייס נר"ו. או לַעֲקֹר מִשְׁפַּחַת גֵּר, תניא בת"כ משפחת גר זה הגוי, כשהוא אומר או לעקור זה הנמכר לע"ז עצמה להיות לה שמש, ולא לאלהות אלא לחטוב עצים ולשאוב מים, וכ"ה בקדושין כ' א', ואונקלוס תרגם לארמאי מזרעית גיורא, והנה לאונקלוס עקר משפחת גר הכל אחד, ולדברי הת"כ כתיבי הכא תרתני, ולב' הפירושים מיירי קרא בגוי, דארמאי שת"א היינו גוי כמ"ש הרמב"ן, אלא דלאונקלוס הא דכתיב לעקור משפחת גר איירי כוליה בגוי ולדעת הת"כ איירי קרא אף בנמכר לשמש לע"ז לחטוב עצים ולשאוב מים.

ומה שאמר הכתוב משפחת גר צ"ב, בין לפי הת"כ דמשפחת גר זה הגוי, דלמה אפיק קרא לגוי בלשון משפחת גר, בין לפי אונקלוס דעקר מתפרש גוי, דלמה הוסיף קרא משפחת גר, ופי' הרמב"ן דבא לומר שהגר והתושב שהשיגה ידו עמנו הוא סיבב באח שְׂמִיךְ שימכר למשפחתו, (ובפי' מעט צרי הקשה דלפ"ז היה לו לאונקלוס לתרגם לארמאי מזרעית ערל כמו שתרגם ברישא דקרא ולא לתרגם גיורא שפירושו גר צדק, ולא קשיא שהרי הארמי עצמו נמי ערל) ולכאור' הוה מצינן לפרש דברי אונקלוס דגיורא היינו גר צדק, ויתפרש הכתוב בנמכר לגוי ממשפחתו של גר צדק, וצ"ע למה מיאן הרמב"ן בזה, ושמא משום דברישא דקרא כתיב גר תושב ומשמע דכולי קרא בהכי משתעי וצ"ע, שוב שמעתי לפרש משום דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ואין זה משפחתו.

ופי' עקר, לדעת הת"כ דקאי אע"ז כתב הרמב"ן שהוא מלשון עקירה שחייב לשרש אחריה ולעקרה, ולפי' אונקלוס הוא מלשון עיקר, שהוא הגוי עצמו, היינו דגר תושב אינו עיקר הגוי שאינו גוי גמור, שקיבל עליו שלא לעבוד ע"ז לדעת ר"מ ע"ז ס"ד ב', ולדעת חכמים כל ז' מצוות, וְעָקַר הוּא עֵיקַר הַגּוֹי שלא קיבל עליו מצוות.

מה שתרגם אונקלוס משפחת זרעית, כן דרכו לתרגם בכל מקום, מיהו כאן צ"ע, דבעלמא כגון לַמִּשְׁפָּחָתָם לְבֵית אֲבֹתָם (במדבר א, ב והרבה אחרים) ניחא דמתרגמינן הכי, דהא איירינן בבנים, אבל כאן לא איירינן בבנים דוקא, ואפשר דמ"מ נקראת המשפחה תמיד זרעית לפי שהם בנים ובני בנים של אדם אחד, וכן צ"ל להלן פסוק מ"ט.

פרשגן. וְאֵרִי תְּדַבֵּיק יָד עֶרְל וְתוֹתֵב (ח"י: ערל תותב) דְּעַמָּךְ וְיִתְמָסְכֵּן אַחֲוֶךָ עִמָּיה וְיִזְדָּבֵן לְעֶרְל תּוֹתֵב דְּעַמָּךְ או לְאַרְמָאֵי מְזֻרְעִית גִּיּוֹרָא (ח"י: זרעית גיורא)

גר – גיורא, תותב ערל, ד"ר

גֵּר וְתוֹשֵׁב – "עֶרְל וְתוֹתֵב", "לְגֵר תוֹשֵׁב" – "לְעֶרְל תּוֹתֵב". גֵּרוֹת הוּא מוֹשֵׁג דתי – קבלת אמונת ישראל – וגם מוֹשֵׁג מִשְׁפָּטִי: ישיבה בארץ זרה. על פי זה אונקלוס מתרגם גֵּר בשלושה אופנים: נכרי שהתייהד, גר צדק – גיורא, כגון "יְכִי יִגּוֹר אֲתָךְ גֵּר וְעֹשֶׂה פֶסַח (שמות יב, מח)" "וְאֵרִי יִתְגַּיֵּר עִמָּכֹן גִּיּוֹרָא". על גר כזה נצטוינו "יְכִי יִגּוֹר אֲתָךְ גֵּר... לֹא תוֹנוּ אֹתוֹ" (ויקרא יט לג) "וְאֵרִי יִתְגַּיֵּר עִמָּכֹן גִּיּוֹרָא... לֹא תוֹנוּ יְתִיָּה". כנגד זאת, נכרי שלא קיבל עליו עול מצוות, גר תושב, מתורגם עֶרְל

תֹּתֵב (ערל תושב) או תֹּתֵב עָרְל, כבפסוקו "וְנִמְכַּר לְגֵר תֹּשֵׁב" – "וַיִּזְדָּבֶן לְעָרְל תֹּתֵב", וכן: "לֹא תֹאכְלוּ כָל גִּבְלָה לְגֵר אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֵיךָ תִּתְּנָה וְאָכְלָה" (דברים יד כא) "לְתֹתֵב עָרְל דְּבִקְרוֹךְ תִּתְּנֶנָּה". על גר מסוגו נאמר בתוכחה "הֵגֵר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ יַעֲלֶה עֲלֶיךָ מִעֲלָה מְעֻלָּה" (דברים כח מג) "תֹּתֵב עָרְל דְּבִינְךָ יְהִי סָלִיק עֵיל מִינְךָ לְעֵילָא לְעֵילָא". נומה שלא תרגמו "בר עממין" כלעיל "וּמִיד בֶּן נֶכֶר" (ויקרא כב כח) "וּמִיד בֶּר עַמְמִין" – להוציא ערבי מהול שאינו ערל, ונחשב כיהודי לדעת ר' אליעזר רבו של אונקלוס¹⁵ ואילו תושב שאינו קבוע שגם הוא מכונה גֵר כי הוא "כמו גרגיר שנכרת מן העץ" (ראב"ע), מתורגם דִּייר. כך אברהם הפונה לבני חת "גֵר וְתֹשֵׁב אֲנִי עִמָּכֶם" (בראשית כג ד) "דִּייר וְתֹתֵב אֲנִי עִמָּכֶם", וכן בברית בין הבתרים: "יָדַע תָּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם" (בראשית טו יג) "אֲרִי דִּיירִין יְהוֹן בְּנֶךָ". והואיל וגם מעמדו של אדם בעולם אינו קבוע, תרגם לעיל "כִּי גֵרִים וְתֹשְׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי" (כג) "אֲרִי דִּיירִין וְתֹתֵבִין אַתֶּן קִדְמִי".

יֵד גֵר וְתֹשֵׁב – איש אחד או שניים? אונקלוס וחז"ל

ב. על פי ו'ו החיבור "גֵר וְתֹשֵׁב", דרשו חז"ל שבפסוק נאמרו שתי אפשרויות: "ונמכר לגר – זה גר צדק, תושב – זה גר אוכל נבילות" (ספרא בהר, פרשה ו). אבל לפי אונקלוס שתרגם "כִּי תִשִּׁיג יֵד גֵר וְתֹשֵׁב" – "וְאֲרִי תִדְבִּיק יֵד עָרְל וְתֹתֵב", הפסוק מדבר על מקרה אחד: יהודי הנמכר לגר תושב, ובעקבותיו פירש גם רש"י: "יד גר ותושב – גר והוא תושב, כתרומתו עָרְל תֹּתֵב, וסופו מוכיח: ונמכר לגר תושב", ואף על פי שרא"ם תמה על פירוש רש"י המנוגד לדרשת ספרא וכן טען רמב"ן: "ואם כן [נרש"י] יאמר או לַעֲקֹר וּמִשְׁפַּחַת גֵר", נראה שרש"י העדיף לפרש כת"א הקרוב יותר לפשט: ראשית, הסיפא "וְנִמְכַּר לְגֵר תֹּשֵׁב" – "וַיִּזְדָּבֶן לְעָרְל תֹּתֵב", מוכיחה שמדובר בגר שהוא גוי, ועוד, מכיוון שאין הבדל בין הימכרות ליהודי שכבר הוזכרה [וְנִמְכַּר לְגֵר] (פסוק לט) ובין הימכרות לגר צדק שהוא יהודי לכל דבר, מסתבר לפרש את הפסוק ביהודי הנמכר ל"עָרְל תֹּתֵב".

כו א הרב פולאייס נר"ו. לֹא תַעֲשֶׂוּ לָכֶם אֱלִילִים וּפְסֵל שאל נכדי היניק וחכים משה נ"י כיון דכתיב אֱלִילִים למה ל' למכתב תו וּפְסֵל, הא אֱלִילִים כולל הכל, (והא דכתיב שמות כ' כ' אלהי כסף ואלהי זהב, התם תרומהו פרטי אבל הכא דכתיב אליילים דהוי כללא קשה למה לי למכתב תו פסל), והוה מצינן לומר דאליילים מיירי באדם העושה עצמו אלוה כמו פרעה שאמר ל' יֹאֲרִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִנִי (יחזקאל כט, ג) (הפסטר פרשת וארא), ופסל הוא צורה, אבל מ"מ נראה דאליילים כולל הכל. וי"ל ע"פ מה שביאר הרמב"ם ריש הל' ע"ז דבתחלה היו עובדי ע"ז יודעים שהקב"ה ברא את העולם אלא אמרו שרצון הקב"ה שיעבדו את הכוכבים והגלגלים כיון שהם שמשים המשמשים לפניו, ואח"כ נשתרבו הדבר שעשו צורות ואמרו זו צורת הכוכב, ולו ראוי לעבוד, יעו"ש באורך, ומעתה שפיר י"ל דפסל ואליילים תרי עניני נינהו, דפסל הוא צורה הנזכרת, והזהיר הכתוב תחלה על האליילים דהיינו על העושה עצמו אלוה, ואח"כ הזהיר על הצורות לאותן המודים שיש אלוה ורצונו שיעבדו לכוכבים ולמזלות ולצורתן.

סוף הפרשה שמן רוקח. אֶת שְׁבֻתָּתִי תִשְׁמְרוּ וּמִקֻּדְשֵׁי תִירָאוּ אֲנִי ה' ¹⁵. אפשר בדרך רמז עפ"י מה שארז"ל [ילקוט שמעוני ישעי' רמז תפה] אלו שמרו ישראל שתי שבתות מיד היו נגאלים. ובירושלמי¹⁶ [בבלי שבת קיח ב (לא לשון 'נגאלים' אלא 'לא שלטה בהן אומה ולשון')] איתא אלמלא שמרו ישראל שבת אחד (מיד היו נגאלים). והנה ממילא יובן, דאם בכח שמירת שבת שיבנה בהמ"ק, א"כ בכח עון חילול שבת להחריב המקדש. וזה שאמר אֶת שְׁבֻתָּתִי תִשְׁמְרוּ וּמִקֻּדְשֵׁי תִירָאוּ, כלומר שיהיה לכם מורא מקדש שלא יוחרב בעון ביטול שמירת שבת. ואמר עוד 'אני ה'', כלומר נאמן לשלם שכר. דאם תשמרו את השבת יהיה לכם שכר, ובאם לאו תגרמו

¹⁵ מקרא זה מופיע גם לעיל בפרשת קדושים יט ל

¹⁶ הצירוף 'שמרו ישראל' אינו קיים בכלל בתלמוד ירושלמי; יש בחז"ל על שבת ראשונה או על שתי שבתות.

לחורבן בהמ"ק דהיא הרעה היותר גדולה לכלל אומה ישראלית. ובספר אור החיים ראיתי בזה דבר נחמד ואעתיק דבריו, וז"ל: צריך לדעת למה חזר הכתוב וצוה כאן על השבת. ונראה שנתכוין לסמוך למצוה שלפניה דכתיב 'לֹא תַעֲשֶׂוּ לָכֶם אֱלִילִים', לומר שכשם שעבודה זרה שקולה ככל התורה, גם מצות שבת שקולה ככל התורה. עוד יכוין לומר על השמיטות שהם נקראים 'שבתות', דכתיב 'שֶׁבֶת לַח', שמוזהיר עליה לשמרה, וסמך לאזהרה זו אמרו 'וּמִקְדָּשֵׁי תִירָאוּ', על דרך שארז"ל שבעון השמיטה נחרב הבית. וכן אמר הכתוב 'אֲזַי תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שֶׁבֶתֶיךָ' (ויקרא כו, לד), והוא עצמו אמר 'את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו' שלא להחריבו כשלא תקיימו מצות השבתות, עכ"ל. ודבריו נוטים קצת לדברינו, אלא שהוא ז"ל פי' את שבתותי על השמיטות, ואני פירשתי על שמירת שבת בראשית. ויתכן לצרף דברינו עם דבריו ז"ל, דאמר 'שבתותי' בלשון רבים, על שבת בראשית ועל שבתות השמיטה. א"ה. מתאים יותר לפרש מקרא זה על שמיטה, ואת המקרא בפרשת קדושים על השבת.

הפטרת בחר

הרב גור אריה צור נר"ו בביאור ההפטרה ושייכותה לפרשה בדרך הפשט נראה בעליל כי שייכותה של ההפטרה לפרשה הוא בעניין גאולת שדה לידי יורשיו, כפי שמובא בפרשה כי-יִמְוֶה אֶחָיִד וּמִכָּר מֵאֲחֻזָּתוֹ וְבָא גֹאֲלֹ הַקָּרֵב אֵלָיו וְגָאֵל אֶת מִמְכָּר אָחִיו: ובזה תדמה ההפטרה לפרשה שכן נאמר בה הנה חנמאל בן שלם דוד בן אליהו לאמר קנה לך את שדי אשר בענתות כי לך משפט הגאולה לקנות. לכאורה די בזה כדי לשייך ההפטרה לפרשה. אלא, שבשימת לב, עיקר ההפטרה אינה בגאולת השדה בלבד, אלא בהבטחת הקב"ה לגאולה כללית ושיבת ישראל מן הגלות, כדברי ירמיהו אל ה': וְאַתָּה אֲמַרְתָּ אֵלַי אֲדֹנָי אֱלֹהִים קִנְיָה לְךָ הַשָּׂדֶה בַּכֶּסֶף וְהָעֵד עֵדִים וְהָעִיר נִתְּנָה בְיַד הַכַּשְׂדִּים. כביכול שואל הנביא מה טעם לגאול את השדה אם ניתנה העיר ביד אויב, ומשיבו הקב"ה: הֲנָה אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי כָל בָּשָׂר הַמִּמְנִי וְיִפְלֹא כָל דָּבָר. שהבטיחו הקב"ה על הגאולה. ואשר על כן יש לשאול היכן נרמז גם בפרשה שהבטיחנו הקב"ה על הגאולה השלימה.

ויש לומר כפי שמצינו בבעל הטורים על הפסוק או-דלוּ אוּ בן-דלוּ יִגְאָלְנוּ (כה, מט') שרמז בזה למלך המשיח. באומרו בן דלו חסר וי"ו, אותיות בן דוד. הרי שרמזה בעל הטורים למלך המשיח שיבוא ויגאלנו. והוינן בה, מה טעם נצטוו ירמיהו על גאולת השדה לפני יציאה לגלות. ולעומקו של מקרא יש לומר כי כאן נתנה התורה את הטעם למצוות גאולת השדות והבתים. שבזכות גאולת השדות והבתים על ידי הפרט, בוא יבוא קיום ההבטחה לגאולת הכלל. ויש לשאול, מדוע אם כן נפקדה מן ההפטרה גאולת העבדים, והרי היא גם היא כביכול אותה שאלה ששואל ירמיהו לפני הקב"ה: הרי צויתנו לגאול את אחינו מועם ישראל שנמכרו לעבדים, ככתוב או-דלוּ אוּ בן-דלוּ יִגְאָלְנוּ וגו'.

והרי אנו יוצאים לגלות המר הזה ומה הטעם לגאול את אחינו כאשר אנו גולים מארצנו. ולעומקו של מקרא יש לומר כי אכן נרמזה בהפטרה גם גאולת העבדים כפי שנתנבא ירמיהו על גאולת השדות והבתים, ואף כי יצאו לגלות כמשועבדים, הרי מובטח להם כי יחזרו גאולים ובני חורין. והיכן רמזתה: שכן נאמר בהפטרה וַיָּבֹא אֵלַי חֲנַמְאֵל בֶּן דָּוִד כְּדָבָר יְהוָה אֵל חֲצֵר הַמִּטְרָה וַיֹּאמֶר אֵלַי קִנְיָה נָא אֶת שְׂדֵי אֲשֶׁר בְּעֵנְתוֹת אֲשֶׁר בָּאֶרֶץ בְּנִימִין כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הִרְשָׁה וְלֶךָ הַגְּאֹלָה.

ומפרש מהר"י קרא על פסוק זה וְלֹא הִגָּאֵלָה כדכתיב [בפרשתנו "בהר" פסוק מט'] או-
דל"ו או בן-דל"ו יגאלנו.

ובשימת לב, פסוק זה נאמר על גאולת אחיו מעבדות. הרי שקשר מהר"י קרא
פסוק זה עם גאולת השדה של חנמאל שהיה בן דודו של ירמיהו. ונקרא גם דודו
שראוי הוא לירש את אביו, דודו של ירמיהו.

ואע"פ שבהפטרה ירמיהו הוא הגואל את השדה מדודו או מבן דודו, ובפרשת
בהר דודו או בן דודו הוא הגואל את אחיו מעבדותו, מכל מקום למדנו מהמהר"י
קרא שיש זיקה בין גאולת העבד וגאולת השדה.

והן כשתי מצוות הגוררות זו את זו. שעל ידי גאולת העבדים יתגלגל לידינו
גם גאולת השדות והבתים, ועל ידי גאולת השדות והבתים יתגלגל לידינו גם
לפדות את אחינו העבדים.

ומה שמצינו כנ"ל בבעל הטורים על הפסוק או-דל"ו או בן-דל"ו יגאלנו שרמזו בזה למלך
המשיח באומרו בן דוד חסר וי"ו, אותיות בן דוד, שיבוא ויגאלנו, בזה, איפוא,
תתחבר הפרשה עם ההפטרה: שעל ידי גאולת האחים והשדות והבתים, יגאלנו
בוראנו על ידי משיח צדקנו גאולת עולמים.

או כלך לדרך זו, שיגאלנו בזכות לימוד התורה שנקראה עת דודים. ככתוב
טובים דודיך מין.

וכפי שפורש בפרשה בפסוק מט' בלעומקו של מקרא על הפסוק או-דל"ו או בן-דל"ו
יגאלנו, אל תקרי יגאלנו בסגול תחת הלמ"ד, כלומר יגאלנו אותו את העבד, אלא
כך תקרי: יגאלנו בצירה תחת הלמ"ד כלומר יגאל אותנו, מגלותינו.

ומי יגאלנו הלא הוא דודי צח ואדום דגול מרבבה (שיר השירים ה, י), וישלח לנו את משיח
צדקנו הנקרא דל"ו הוא דוד המלך, ובן-דל"ו הוא משיח בן דוד שיבואו יחד עם
משה ואהרן ואליהו הנביא וכל האבות הקדושים לגאלנו גאולת עולמים בב"א.

תן לחכם ויחכם עוד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע ונשמר באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע ונשמר באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בתנאים)

לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים

בכתובת info@maanelashon.org

© גוף להחכים את עצמך ואת שאר המכתבים ©